

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОШИРЕННЯ
EPIPACTIS HELLEBORINE (L.) CRANTZ. НА ТЕРИТОРІЇ
УКРАЇНИ (М. ЛУЦЬК)

І. В. Бесарабчук

Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки

E-mail: i.besarabchuk@bk.ru

Epipactis helleborine (L.) Crantz – багаторічна рослина роду *Epipactis*, всередині якого виділено багато підвидів, різновидностей, які відрізняються за розміром і формою листової пластинки, форми і забарвленням квітів [4]. Цей вид має диз'юнктивний ареал і занесений до Додатку II Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою зникнення Червоної книги України (2009) (CITES). За межами України охороняється також у Польщі та Росії.

Зростає в світлих листяних, рідше хвойних, мішаних лісах, в угрупованнях кл. Querc-Fagetea, Quercetea robori-petraeae, Quercetea pubescenti-petraeae, Vaccinio-Piceetea, Erico-Pinetea, зрідка — узліссях (кл. Trifolio-Geranietea) [4], на багатих, і бідних на азот ґрунтах, на слабкокислих і нейтральних, багатих на гумус і посередніх, помірковано зволжених ґрунтах, однак потребує особливих кліматичних умов [1].

Розмножується переважно насінням, але може і вегетативно [5]. Плодів 3-9. Насіннева продукція висока – до 4,5 тис. насінин в плоді, до 40 тис. – на рослині, яка цвіте. Насіння відрізняється високою схожістю (до 80 %). Основні запилювачі – це оси роду *Dolichovespula*. Цей вид занесений і натуралізувався в Північній Америці – США і Канаді (Carlyle, 1975), де він розселився вздовж шосе і залізничних колій [4].

Біологічні особливості та репродуктивний потенціал досліджуваного виду привертав увагу ботаніків ще здавна (Judd, 1971; Вахрамєєва та ін., 1997) і ця зацікавленість триває і до цього часу (Бусканова, 2005; Балахонова 2006, 2007; Стецук, 2008; Пінчук, Тихомиров, 2010; Сидоров, Сечін, Маракаєв, 2015; Пушкарьова,

Ішмуратова, 2011).

Досить великий вклад у вивчення *E. helleborine* зробив І.Ю. Парнікоза, який досліджував поширення даного виду у Київській області (Парнікоза, Гільчук, 2001; Парнікоза, Шевченко, 2010). Під його керівництвом було вивчено поширення виду на території м. Київ та його околиць (Парнікоза, Іноземцева, 2005; Парнікоза, Шевченко, 2006; Парнікоза, Чернишенко, 2010). Також вивченням місцезростань коручки широколистої займалися і інші вчені, такі як О. Лавренюк, О. Абдулоєва (Лавренюк, Абдулоєва, 2011), Г. Лисак, І. Любинець (Лисак, Любинець, 2014) та ін.

Вивчаючи екологічні особливості *E. helleborine* І. Ю. Парнікоза показав, що даний вид не зазнає значного антропогенного впливу на урбанізованих територіях, оскільки має широкий діапазон коливань базових характеристик (вологість, родючість ґрунту, освітленість та ін.) і не прив'язаний до певного типу рослинності. [3]. Такої ж думки дотримуються і інші автори (Вахрамєєва та ін., 1997, Пушкарьова, Ішмуратова, 2011), які у своїх дослідження відносять даний вид до числа найбільш антропотолерантних видів орхідних рослин, який досить часто зростає в урбоекосистемах і характеризується високою чисельністю особин.

Матеріалами дослідження слугують власні польові дослідження проведені протягом вегетаційного періоду *E. helleborine* на території м. Луцька.

Таким чином, провівши дослідження вибраної нами території, було виявлено, що популяція *E. helleborine* в межах міста поширена групами в кількості від двох до десяти особин. Найбільша їх кількість спостерігається в рекреаційних зонах поблизу доріг, алей, стежин тощо.

Тому, враховуючи поширення коручки широколистої в межах міста, нами було виділено 7 основних осередків місцезростань:

1. Санітарно-захисна зона підприємств по вулиці Карбишева.
2. Лісопарк по вулицях Конякіна-Карбишева.
3. Парк ім. 900-річчя Луцька, що знаходиться в штучно розширеній заплаві р. Сапаліївки.
4. Центральний парк культури і відпочинку ім. Лесі Українки, який розташований на колишній заплаві р. Глушець (зараз річка повністю засипана).

5. Загальнозоологічний заказник місцевого значення «Гнідавське болото».
6. Ботанічний сад «Волинь» по вулиці Потебні.
7. Парк Дружби Народів-Боженка, включаючи сквер «Дубовий гай».

Кожен район характеризується певним ступенем антропогенного навантаження, який по своєму впливає на розвиток рослинного покриву, в тому числі і на досліджуваний вид.

Отже, на даний час *E. helleborine* зростає на території м. Луцька в природних зелених зонах і помірно трансформованих ділянках міста на північному сході та на півдні (ближче до центру), тяжіючи до людських стежин та доріг. При цьому даний вид не зазнає сильного антропогенного тиску, що могло би впливати на подальший розвиток та розселення виду на прилеглі території. Таким чином, підтверджується думка щодо антропотолерантності даного виду на урбанізованих територіях.

Література

1. Лисак Г. Стан ценопопуляції *Epipactis helleborine* (L.) Crantz в урочищі «Пісочок» / Г. Лисак, І. Любинець // Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія: Агронімія. — 2014. — № 18. — С. 30—35.
2. Орхидеи нашей страны / [М. Г. Вахрамеева, Л. Д. Денисова, С. В. Никитина, и др.]. — М.: Наука, 1991. — 224 с.
3. Парнікоза І. Ю. Про поширення та екологічні характеристики популяцій *Epipactis helleborine* (L.) Crantz. в м. Києві / І. Ю. Парнікоза, М. С. Шевченко // Молодь та поступ біології: друга міжнар. наук. конф., 21-24 бер. 2006 р.: тези допов. — 2006. — С. 115—116.
4. Род Дремлик / [М. Г. Вахрамеева, Т. И. Варлыгина, А. Е. Баталов и др.] // Биологическая флора Московской области. — М.: Полиэкс. — 1997. — №. 13. — С. 50—87.
5. Сидоров А. В. Репродуктивный потенциал *Epipactis helleborine* (L.) Crantz (*Orchidaceae*) в разных условиях вегетации // А. В. Сидоров, Е. Н. Сечин, О. А. Маракаев // Научные ведомости. Серия Естественные науки. — 2015. — № 9 (206). — Вып. 31. — С. 23—28.